

ההפיכה השקטה: שינוי אופי השליטה הישראלית בגדה המערבית

ניתוח מדיניות הסיפוח של ממשלת ישראל

ספטמבר 2024

"[אנחנו] משנים באמת את התשתית, גם המשפטית, גם הקניינית גם הסטטוטורית, גם את ה-DNA של המערכת. עושים את זה לאט עושים את זה במקצועיות, עושים את זה בתהליך.... מבחן התוצאה מוכיח שאנחנו מצליחים לעשות דברים נפלאים.."

בצלאל סמוטריץ, יולי 2024

באמצעות שורה של צעדים בירוקרטים שקטים ישראל שינתה את אופי השלטון בגדה המערבית; ממצב של כיבוש צבאי בו על פי הדין הבינלאומי, לשלטון יש מחויבות להגנה על הזכויות הבסיסיות של האוכלוסייה הנכבשת, למצב בו מוסדות השלטון האזרחיים הישראליים, להם חובת נאמנות לאזרחי ישראל, הם אלו המנהלים את מרבית היבטי החיים האזרחיים של פלסטינים בגדה. תחת השר בצלאל סמוטריץ' ניתנו סמכויות נרחבות לניהול השליטה הישראלית בגדה לנציגי מפעל ההתנחלויות המאפשרות להם ליישם את שאיפותיהם האידאולוגיות והפוליטיות לסיפוח הגדה המערבית.

הצהרת הכוונות של ממשלת נתניהו הנוכחית הופיעה כבר במסמך קווי היסוד שלה הפותח בהכרזה כי-

" לעם היהודי זכות בלעדית ובלתי ניתנת לערעור על כל מרחבי ארץ ישראל. הממשלה תפתח ותקדם את ההתיישבות בכל חלקי ארץ ישראל- בגליל, בנגב, בגולן וביהודה ושומרון."

ההסכמים הקואליציוניים שנחתמו עם ייסוד הקואליציה הם בפועל תוכנית עבודה מפורטת לסיפוח הגדה המערבית. מינויו של שר האוצר בצלאל סמוטריץ כשר נוסף במשרד הביטחון והסכם חלוקת הסמכויות בינו לבין השר גלנט (שנחתם בפברואר 2023) מעניקים לו את מרבית הסמכויות על היבטי החיים האזרחיים בגדה והיוו צעדים ראשונים בדרך לשינוי אופי השליטה הישראלית. **ניתוח פעולות הממשלה מאז הקמתה וביתר שאת גם במהלך חודשי המלחמה בעזה, מצביע על עיסוק חסר תקדים בסיפוח הגדה המערבית.**

שינוי מהותי באופן השליטה על הפלסטינים באמצעות העברת סמכויות השלטון מהצבא לידי רשויות ממשלתיות ישראליות

"יצרנו מערכת אזרחית נפרדת, יש משרד בתוך משרד הביטחון. יש שם שר. יש שם מינהלת, זה כמו משרד. יש מנכ"ל למינהלת הוא מוקבל למנכ"ל של משרד ממשלתי, יש מערכת שלמה בתוך המינהלת. יש סגן ראש מינהל אזרחי שהוא אזרח, עובד משרד הביטחון, כפוף לא לראש המינהל האזרחי, לא לאלוף הפיקוד, כפוף למנהלת האזרחית קיבל ישירות מראש המינהל אצילה של כל הסמכויות... הוא חותם על הצווים, הוא מכנס את מת"ע [מועצת התכנון העליונה], הוא מכריז על אדמות מדינה... הוא מנהל את הקמ"טים [קציני המטה במינהל האזרחי], הוא מוציא מכרזים לכוח אדם, הוא חותם על הפקעות של כבישים, הכל הכל אצלו. כל הסמכויות האזרחיות."

בצלאל סמוטריץ, יולי 2024

הקמת מנהלת ההתיישבות

מנהלת ההתיישבות היא גוף ממשלתי חדש בתוך משרד הביטחון הכפוף ישירות לשר סמוטריץ וחולש על מרבית תחומי החיים האזרחיים בגדה המערבית.

מנהלת ההתיישבות אחראית על גיבוש מדיניות שלטונית לאזור בעניינים שאינם ביטחוניים מובהקים; ניהול המינהל האזרחי, אחריות על מדיניות ניהול קרקעות והקצאת אדמות ואכיפת חוק על בנייה לא חוקית, כולל הריסות. כמו כן היא אחראית על השלמת פרויקט החלת החוק הישראלי על מתנחלים באמצעות צווי אלוף ושיפור השירותים הניתנים להם על ידי משרדי הממשלה השונים. לראשות המנהלת מונה **יהודה אליהו**, מתנחל שהיה שותף להקמת ארגון הימין 'רגבים' יחד עם השר סמוטריץ' ונחשב למקורבו.

מינוי אזרח כסגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים

בסוף מאי 2024 אושר לראשונה מינויו של אזרח לתפקיד סגן ראש המינהל האזרחי, הגוף הצבאי האחראי ליישום המדיניות האזרחית של צה"ל בגדה המערבית. לידי של הסגן הועברו סמכויות מנהליות נרחבות במרבית תחומי השליטה על השטח הכבוש לרבות - ניהול מקרקעין, תכנון ובניה כולל פיקוח ואכיפה, מסחר וכלכלה, רשויות מקומיות, ניהול שמורות טבע, אתרי עתיקות ועוד. בנוסף, הוענקה לו היכולת להתקין תקנות בתחומים תחת אחריותו, סמכות שניתנה בעבר באמצעות צווים צבאיים לראש המינהל האזרחי עצמו, ובכך הפך למעשה סגן המינהל לעניינים אזרחיים למחוקק משנה. הסמכויות שהוענקו הן דרמטיות שכן הן מהוות את ליבת הכח השלטוני - קביעת מדיניות ויישומה בשטח. התואר "סגן ראש המינהל האזרחי" יכול להטעות שכן הסגן כפוף למנהלת ההתיישבות ולא לראש המינהל האזרחי, הוא אינו מקבל ממנו הוראות ואף אינו מחוייב לדווח לו או להיוועץ בו. מרגע שהסמכויות עברו אליו הוא משמש

הלכה למעשה כראש המינהל האזרחי האמיתי. **בפועל, סגן ראש המינהל האזרחי, שהוא ראש המינהל החדש בפועל, כפוף לשרשרת היררכית שבראשה השר הנוסף במשרד הביטחון תוך שהצבא הוצא כמעט לחלוטין מתהליך קבלת החלטות ביחס למרבית היבטי החיים האזרחיים בגדה המערבית.** לתפקיד סגן המינהל האזרחי מונה **הלל רוט**, בוגר ישיבת עוד יוסף חי המתגורר בהתנחלות רבבה. בתקופת ההתנתקות שימש רוט מנהל כספים ואדמיניסטרציה בארגון הימין 'חוננו' ובהמשך כיהן כגזבר המועצה האזורית שומרון.

הוצאת הייעוץ המשפטי מהצבא לגורמים אזרחיים

עם מינוי אזרח לתפקיד סגן המינהל האזרחי הושלם תהליך הדרגתי של העברת תחומי סמכויות מהצבא גופים ממשלתיים אזרחיים. צעד משמעותי נוסף בתהליך זה הוא העברת הסמכויות מהפרקליטות הצבאית ("הייעוץ המשפטי של אזור יהודה ושומרון") ליועץ המשפטי של מערכת הביטחון. בפועל, הייעוץ המשפטי בנושאים רבים שהינם עקרוניים ורגישים ניתן על ידי עורכי דין שגוייסו אל מנהלת ההתיישבות וגם הם כפופים לשר הנוסף במשרד הביטחון- בצלאל סמוטריץ. עורכי דין אלו מחליפים את הפרקליטות הצבאית גם במתן הייעוץ המשפטי לסגן המינהל האזרחי.

אין מדובר בעניין טכני. במשך שנים, נמנע הצבא מביצוע הלכים מסוימים בשטחי הגדה המערבית, משום שיועציו המשפטיים סברו שהם מפרים את חובותיה של ישראל לפי הדין הבינלאומי. העברת סמכויות הייעוץ המשפטי מהצבא לייעוץ המשפטי במשרד הביטחון מסירה חסם קריטי ממנגנון האמור למנוע ניצול הכוח על ידי הכובש- חלש ומוגבל ככל שהוא היה וראה עצמו כמי ששואב את סמכותו מהמסגרת החוקית של הדין הבינלאומי, קרי דיני הכיבוש.

למעשה, עם הוצאת הייעוץ המשפטי מהצבא והעברתו לנציגי משרד ממשלתי, המחויבות לפעול במסגרת הדין הבינלאומי נדחקה לשוליים לטובת חובת הנאמנות של פקידי ממשל לפעול למען אינטרסים ישראלים. תחת הממשלה הנוכחית, שינוי זה ובעקבותיו תעדוף מוחלט של האינטרסים הישראליים יקלו אף יותר על הרחבת ההתנחלויות על חשבון זכויותיהם הבסיסיות של האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית. לא פחות חשוב מכך, שינוי זה מאפשר, יותר מתמיד, התערבות פוליטית במינוי היועצים המשפטיים.

היעד- מיליון מתנחלים: האצה משמעותית בהרחבת ההתנחלויות ושיפור תנאי המחיה של המתנחלים

"..זה כמו תקופה של נס, אנחנו באיזשהו נס. כמו מישהו שעומד ברמזור.. ואז יש אור ירוק.."

אנחנו רוצים להספיק כמה שיותר..."

אורית סטרוק, יולי 2024

ביוני 2023, [התקבלה](#) החלטת ממשלה, **תיקון להחלטת ממשלה 150** משנת 1996, המסירה חלק מאישורי

הדרג המדיני שנדרשו בשלבים שונים של תכנון ואישור הרחבת התנחלויות (לרבות הכשרת מאחזים כשכונות בהתנחלויות קיימות), למעט השלב הראשון בו מוגשות תוכניות לעיון רשויות התכנון. בהתאם להחלטה החדשה, מעת שהדרג המדיני החליט לאשר קידומה של תכנית בשטח מסוים אין עוד צורך באישור נוסף של הדרג המדיני. בצלאל סמוטריץ בתפקידו כשר הנוסף במשרד הביטחון נשאר הסמכות הבלעדית לאישור וקידום של הליכי תכנון. ההחלטה השוותה את מעורבות הממשלה בהליכי תכנון בתוך ישראל הריבונית לזו שבשטח הכבוש ואף הקלה עליה בכך שהעניקה את הסמכות לשר אחד. השינוי מקל על הכשרה רטרואקטיבית של מאחזים רבים בגדה המערבית ומהווה צעד משמעותי להרחבה מסיבית של התנחלויות.

בנוסף להקלה על הליכי התכנון, ההאצה המאסיבית של פיתוח התנחלויות מאז הקמת הממשלה כוללת בין השאר -

- הכרזה על **70 מאחזים** שנמצאים בתהליך הכשרה רטרואקטיבית. מאחזים אלו מסווגים תחת סטטוס חדש הנקרא - "**בתהליך הכשרה**" שעצם ההכרזה עליו מונעת אכיפה על בניה לא חוקית ומאידך מאפשרת העברת מימון ממשלתי וחיבור לתשתיות.
- על פי נתוני שלום עכשיו, מאז הקמת הממשלה הוקמו **44 מאחזים** חדשים. לפחות מחצית מהם הן **חוות חקלאיות** שמעורבות בהשתלטות על אדמות וגירוש פלסטינים מהאזור.
- קידום תכנוני ואישור של כ- **18,000 יחידות דיור חדשות בהתנחלויות**.
- הכרזה על **יותר מ- 22,000 דונם כאדמות מדינה**, לשם השוואה, 13,000 דונם הוכרזו בעשור שבין 2014-2023. 2600 דונם מתוכם נמצאים בין ההתנחלות מעלה אדומים לקידר, באזור הסמוך ל- E1 אשר בניה בו מפצלת את הגדה ובכך מהווה מכשול אסטרטגי לפתרון שתי המדינות.

מחיקת פרדיגמת אוסלו

"לי יש מטרת חיים אחת.. מאז שהייתי ילד, בשבילה הקמתי את רגבי, בשבילה באתי לכנסת ולממשלה.. המטרה שלי היא לסכל מדינה פלסטינית".

[סמוטריץ בפטרויוטים בערוץ 14, יוני 2024](#)

שינוי אופי השליטה בשטחי C והרחבת ההתנחלויות שואף לקדם החלה מלאה של הריבונות הישראלית בגדה המערבית וסיכול האפשרות של הקמת מדינה פלסטינית בעתיד. מגמה משמעותית המבקשת לבטל את רעיון המדינה הפלסטינית היא שחיקה של פרדיגמת אוסלו, כלומר של ההבנה המשותפת שרוב הגדה המערבית מיועדת להיות בשליטה פלסטינית.

על פי הסכמי אוסלו, ישראל רשאית לפעול באזורים A ו-B רק למטרות ביטחוניות, בעוד עניינים אזרחיים

נמצאים בשליטה פלסטינית. שטח C, המהווה 60% מהגדה המערבית ומיועד בסופו של דבר למדינה הפלסטינית העתידית, נופל תחת שליטה ביטחונית ואזרחית ישראלית. עם זאת, במשך יותר מעשור, תנועת ההתנחלות עומלת על מסגור מחדש של הבנייה הפלסטינית בשטח C כניסיון להשתלט על האזור וכ"הפרה של הריבונות הישראלית על שטח C".

לאחרונה, קמפיין המתנחלים הורחב וכיום מיסגרו הוא- "ההשתלטות הפלסטינית על השטחים הפתוחים", בטענה שיש להתייחס לשטחים הפתוחים, לרבות בשטחי A ו-B, כאל אדמות ישראליות. במסגרת קמפיין זה, השר סמוטריץ' הודיע על הרחבה של הגדרת הביטחון באופן שיאפשר לישראל לפעול בשטחים A ו-B, לטובת קידום רציפות ההתנחלויות הישראליות והפיצול הפלסטיני כעניין הנוגע לביטחון הלאומי הישראלי (בניגוד למצב עד כה בו סוגיות של בנייה וקרקעות נחשבו בדרך כלל לסוגיות אזרחיות שאינן מערבות שיקולים ביטחוניים למעט מקרים חריגים). אם הרחבת הגדרת הבטחון תצליח, היא עלולה לשמש הצדקה עתידית להריסות ולאיסור בנייה פלסטינית בשטחי A ו-B במסווה של שיקולי ביטחון.

דוגמה אחת למאמצים השיטתיים לטשטש את הקווים בין שטחי A, B ו-C, כפי שהוגדרו בהסכמי אוסלו, היא החלטת הקבינט מיוני 2024 לאשר סמכויות אכיפה ב"שמורה ההסכמית" בשטח B. בעקבות החלטה זו, המפקד הצבאי של הגדה המערבית חתם על צווים המעניקים לישראל סמכות להרוס בתים פלסטינים ב"שמורה ההסכמית".